

Ο ρόλος της οικογένειας, του σχολείου και της κοινότητας στην ανάπτυξη εξαρτησιογόνων συμπεριφορών

<https://doi.org/10.69685/CEQO7209>

Ιωάννου Παρθένα

Πτυχιούχος Νομικής, υποψήφια διδάκτωρ Νομικής, ΜΔΕ Ποινικού Δικαίου
noriiioannou@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη δίνεται ο ορισμός της εξάρτησης (σωματική και ψυχική) καθώς και των εξαρτησιογόνων συμπεριφορών. Περιγράφεται η συμβολή της οικογένειας στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών και αναλύονται οι κανόνες που θέτουν οι γονείς καθώς και η συμπεριφορά τους ως αιτίες που οδηγούν τα παιδιά σε παραβατική συμπεριφορά. Επιπλέον αναδεικνύονται οι αρχές που αποτελούν τον οδηγό για μια υγιή και όσο το δυνατόν μη παραβατική συμπεριφορά των παιδιών οι οποίες αρχές πρέπει να υιοθετούνται από την οικογένεια. Τέλος αναλύεται ο ρόλος του σχολείου και των εκπαιδευτικών στη σχολική κοινότητα και η συμβολή τους στην υγιή ζωή των παιδιών.

Εισαγωγή

Εξάρτηση είναι η κατάσταση εκείνη όπου ένα άτομο έχει έντονη προσήλωση προς ένα αντικείμενο ή προς ένα άλλο άτομο. Ο εξαρτημένος δημιουργεί/επικεντρώνει τη ζωή του γύρω από το αντικείμενο της εξάρτησής του. Ειδικότερα εξάρτηση από ουσίες είναι η κατάσταση απόλυτου εθισμού του ανθρώπου κατά την οποία κυριαρχείται από την έντονη ανάγκη λήψης της ουσίας. Η ψυχολογική και η σωματική εξάρτηση είναι εκδηλώσεις της εξάρτησης και αναδεικνύουν συμπεριφορές του ατόμου που είναι εξαρτημένο. Και τι είναι συμπεριφορά; Είναι ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται κανείς και εκδηλώνει τα συναισθήματά του στον έξω κόσμο, στους συνανθρώπους του, στην κοινωνία. Έτσι λοιπόν επειδή η εξαρτησιογόνα συμπεριφορά είναι από τη φύση της αρνητική αφού δεσμεύει το άτομο, δεν του αφήνει το περιθώριο της ελευθερίας και τελικά η εξάρτηση, ως αιτία αυτής της συμπεριφοράς του ατόμου, το καθιστά έρμαιο δικό της, θα πρέπει κανείς να προσπαθήσει να ανακαλύψει τους παράγοντες που οδηγούν στην ανάπτυξη εξαρτησιογόνων συμπεριφορών.

Κατ'αρχήν πέρα από το γεγονός ότι οι παράγοντες αυτοί είναι καθαρά ατομικοί, πρέπει να σημειωθεί ότι το άτομο αποτελεί κύτταρο μιας ομάδας μέσα στην οποία αναπτύσσεται και αυτή είναι κατ' αρχήν η οικογένεια, κατά δεύτερον το σχολείο και κατά τρίτον η κοινότητα δηλαδή η κοινωνία που διαβιώνει. Θα προσπαθήσουμε λοιπόν να αποκρυπτογραφήσουμε τον ρόλο των παραπάνω τριών ομάδων και στο πως αυτές συμβάλλουν στην ανάπτυξη των εξαρτησιογόνων συμπεριφορών.

Το σύστημα της οικογένειας και οι αρνητικές παρεμβάσεις στην ψυχοσύνθεση του παιδιού

«Αρχικά, πολλά έχουν γραφτεί για την οικογένεια ως σύστημα. Το σημαντικότερο είναι να κατανοήσουμε πως χάσαμε όλοι τον αληθινό εαυτό μας μέσα στη λειτουργία και τους αναγκαστικούς ρόλους του οικογενειακού συστήματος και πως τα οικογενειακά συστήματα εκφράζουν και δημιουργούν την εθισμένη κοινωνία στην οποία ζούμε. Τα τελευταία 45 χρόνια έχει αναδυθεί μια νέα γνώση για την επίδραση της οικογένειας πάνω στη διαμόρφωση σταθερής αυτοεκτίμησης. Αν και ήταν πάντα γνωστό ότι οι οικογένειες μας μας επηρεάζουν, τώρα ανακαλύπτουμε ότι η επιρροή εκτείνεται πολύ πέρα απ' ότι είχε κανείς φαντασθεί. Οι οικογένειες είναι δυναμικά συστήματα, που διαθέτουν δομικούς νόμους, συστατικά μέρη και κανόνες. Οι σημαντικότεροι οικογενειακοί κανόνες είναι εκείνοι που καθορίζουν τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος. Αυτά που πιστεύουν οι γονείς για την ανθρώπινη

ζωή καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο ανατρέφουν τα παιδιά τους και η ανατροφή διαμορφώνει τον πυρήνα των πεποιθήσεων που αποκτούν τα παιδιά για τον εαυτό τους. Όλες οι επιλογές τους εξαρτώνται από το πώς βλέπουν τον εαυτό τους. Σήμερα όμως υπάρχει μία κρίση στην οικογένεια η οποία αφορά στους κανόνες ανατροφής των παιδιών και στη διαδικασία με την οποία οι οικογένειες διαιωνίζουν αυτούς τους κανόνες από γενιά σε γενιά. Οι κανόνες ανατροφής κακοποιούν και ντροπιάζουν τα παιδιά, καταστρέφουν την αυτοεκτίμησή τους, προκαλώντας τους ντροπή. Πρόκειται για κανόνες που δεν έχουν εκσυγχρονισθεί εδώ και πολλά χρόνια και προέρχονται από μια εποχή στην οποία κυριαρχούσε όχι η δημοκρατία αλλά η μοναρχική πατριαρχία. Σύμφωνα με τον ψυχολόγο Κέρσεν Κάουφμαν, η ντροπή είναι η πηγή των περισσότερων οδυνηρών καταστάσεων, είναι μια αρρώστα της ψυχής. Είναι το πιο οδυνηρό βίωμα του ατόμου για τον εαυτό του. Η κατάθλιψη, η αποξένωση, η βαθιά αίσθηση κατωτερότητας, η ανεπάρκεια ή η αποτυχία, η εξάρτηση ως εκδήλωση έλλειψης αυτοπεποίθησης ή ως ψυχαναγκαστική διαταραχή προκαλούνται από ντροπή η οποία ντροπή καταστρέφει την αυτοεκτίμηση και είναι ένα είδος φόνου του ίδιου του εαυτού» (John Bradshaw, 2000, σελ.3).

Η ντροπή αποτελεί τον πυρήνα του τραύματος και διαφέρει από την ενοχή. Η ενοχή λέει ότι έκανα κάτι κακό ενώ η ντροπή λέει είμαι κακός. Η ενοχή λέει έκανα λάθος ενώ η ντροπή λέει εγώ είμαι ο ίδιος ένα λάθος. Πολλά παιδιά από την παιδική τους ηλικία βιώνουν αισθήματα ενοχής και ντροπής τα οποία δημιουργήθηκαν μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με άλλα μέλη της οικογένειας.

Οι κανόνες ανατροφής ντροπιάζουν τα παιδιά μέσα από διάφορους βαθμούς εγκατάλειψης. Οι γονείς πολλές φορές εγκαταλείπουν τα παιδιά τους με τους εξής τρόπους:

1. Όταν τα εγκαταλείπουν με τη συνηθισμένη έννοια της λέξης.
2. Όταν δεν εκδηλώνουν τα δικά τους συναισθήματα ώστε τα παιδιά τους να έχουν υποδείγματα συναισθημάτων και όταν δεν ανταποκρίνονται θετικά στην εκδήλωση συναισθημάτων από μέρους των παιδιών τους.
3. Όταν κακοποιούν τα παιδιά τους σωματικά, συναισθηματικά, σεξουαλικά και πνευματικά.
4. Όταν χρησιμοποιούν τα παιδιά για να καλύπτουν τις ανάγκες του γάμου τους.
5. Όταν δεν δίνουν στα παιδιά αρκετό από το χρόνο και την προσοχή τους και δεν τα καθοδηγούν.

Τα παιδιά έχουν ανάγκες ακόρεστες και τα εγκαταλελειμμένα παιδιά δεν έχουν κανένα να τους συμπαρασταθεί. Η πολυτιμότητα και η μοναδικότητα που έχει κάθε παιδί καταστρέφεται μέσα από την εγκατάλειψη. Το παιδί είναι μόνο και αποξενωμένο. Η εγκατάλειψη δημιουργεί έναν εσωτερικό πυρήνα ντροπής και αφού ο εσωτερικός εαυτός του παιδιού έχει αμαυρωθεί από ντροπή, η εμπειρία του εαυτού είναι επώδυνη. Για να επιβιώσει το παιδί, δημιουργεί έναν ψεύτικο εαυτό και τελικά δίνει παράσταση επί χρόνια και προσποιείται, χάνει την επαφή με τον αληθινό εαυτό και αυτός ο ψεύτικος εαυτός κάνει αδύνατη την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης. Η κρίση είναι πολύ χειρότερη απ' όσο νομίζουμε γιατί οι ενήλικες που ανατρέφουν άσχημα τα παιδιά τους, συγκαλύπτουν το δικό τους ντροπιασμένο εσωτερικό κακό. (John Bradshaw, 2000, σελ.29)

«Οι οικογενειακοί κανόνες δηλαδή οι κανόνες ανατροφής είναι αυτοί που πρέπει να εξεταστούν για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τις ψυχαναγκαστικές συμπεριφορές μας. Η ντροπή σε συνδυασμό με τη μοναξιά και την ψυχική νέκρωση που τη συνοδεύουν τροφοδοτεί τον ψυχαναγκαστικό -εθισμικό τρόπο ζωής των παιδιών. Η ψυχαναγκαστική και εθισμική συμπεριφορά είναι μία παθολογική σχέση η οποία μεταβάλλει την ψυχική διάθεση και έχει επιβλαβείς συνέπειες για τη ζωή. Ένας τέτοιος ορισμός βοηθά στο να δει κανείς την επίδραση που έχει μια γκρεμισμένη σχέση με τους γονείς η οποία παρήγαγε την ντροπή. Έτσι καταλήγουμε στο γεγονός ότι οι ψυχαναγκαστικές σχέσεις μας δημιουργούνται μέσα από τις σχέσεις εγκατάλειψης που μας ντροπιάζουν.» (John Bradshaw, 2000, σελ.29)

Η οικογένεια είναι ο χώρος των πρωταρχικών μας σχέσεων. Μέσα στην οικογένεια μαθαίνουμε για τον εαυτό μας όταν τον βλέπουμε να αντικατοπτρίζεται στα μάτια των γονιών μας. Μέσα στην οικογένεια μαθαίνουμε τη συναισθηματική επαφή. Μαθαίνουμε τι είναι τα συναισθήματα και πώς να τα εκφράζουμε. Οι γονείς με το παράδειγμά τους δείχνουν ποια συναισθήματα είναι αποδεκτά και εγκεκριμένα από την οικογένεια και ποια απαγορευμένα.

Τα παιδιά που είναι θύματα κακοποίησης μέσα στις οικογένειες μαθαίνουν να υπερασπίζονται τον εαυτό τους με εγωικές άμυνες. Καταπιέζουν τα συναισθήματά τους, αρνούνται να δουν τι συμβαίνει γύρω τους, μεταθέτουν την οργή τους αλλού, δημιουργούν ψευδαισθήσεις αγάπης και διασύνθεσης, δεν νοιώθουν τίποτε και νεκρώνονται. «Οι εθισμοί και οι ψυχαναγκαστικές συμπεριφορές είναι μηχανισμοί με τους οποίους αλλάζουμε την ψυχική μας διάθεση. Οι μηχανισμοί αυτοί αναπτύσσονται όταν νεκρωνόμαστε και αποτελούν τρόπους διαχείρισης των συναισθημάτων. Αυτό γίνεται πιο φανερό σε εμπειρίες και συμπεριφορές που προκαλούν ευφορία όπως το αλκοόλ, τα ναρκωτικά που αλλοιώνουν την ψυχική διάθεση. Ο εθισμός – η εξάρτηση είναι ένας τρόπος ζωής, μια εξαρτησιογόνα συμπεριφορά που βασίζεται στην εγκατάλειψη του πραγματικού εαυτού που χαρακτηρίζεται ανάξιος και στην αντικατάστασή του από έναν ψεύτικο εαυτό που πρέπει να επιτυγχάνει και να αποδίδει ή να χρησιμοποιεί κάτι έξω από τον εαυτό του για να νιώθει ότι αξίζει την αγάπη των άλλων και ότι είναι ευτυχισμένος. Οι εξαρτησιογόνες συμπεριφορές είναι αναληθητικά υποκατάστατα του δικαιολογημένου πόνου, και για να υποφέρει κανείς δικαιολογημένα πρέπει να νιώθει όσο άσχημα νιώθει» (John Bradshaw, 2000, σελ.31)

Έτσι λοιπόν τα παιδιά μέσα στην οικογένεια αποτελούν το σφουγγάρι το οποίο απορροφά κάθε είδους αντίληψη ή πεποίθηση του γονέα και άρα οι πεποιθήσεις του παιδιού προέρχονται από τους ίδιους τους γονείς. Η μαγική σχέση του παιδιού θεοποιεί τους γονείς, είναι θεοί, πανίσχυροι που μπορούν να το προστατέψουν από κάθε κίνδυνο. Το παιδί νιώθει ότι δεν κινδυνεύει να πάθει τίποτα όσο έχει γονείς. Έτσι λοιπόν τα παιδιά τα οποία έχουν βιώσει έντονα οικογενειακές συγκρούσεις ή σημαντική αλλαγή (πχ διαζύγιο γονιών, θάνατος) έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν κατάθλιψη. Αυτή η μαγική εξιδανίκευση των γονιών προστατεύει το παιδί από τους φόβους της νύχτας οι οποίοι αφορούν στην εγκατάλειψη και για το παιδί στο θάνατο. Η προστατευτική θεοποίηση των γονιών, αυτή η μαγική εξιδανίκευση δημιουργεί επίσης τις προϋποθέσεις να οδηγηθεί το παιδί στο αδιέξοδο της ντροπής. (John Bradshaw, 2000, σελ.34 και Στέφανος Κούτρας, 2005, σελ.46).

Επιπλέον μέσα στην ίδια την οικογένεια τα παιδιά μπορεί να βιώνουν καταστάσεις έντονου στρες π.χ. λένε πολλές φορές οι γονείς στα παιδιά: «αν δεν διαβάσεις θα δεις τι σε περιμένει» και το παιδί αγχώνεται. Η αλήθεια είναι ότι όλοι οι άνθρωποι χρειάζονται ορισμένο ποσοστό άγχους, που θα τους δώσει κίνητρα για να μάθουν δεξιότητες χρήσιμες για όλους τους τομείς της ζωής τους, για τις συμπεριφορές τους εντός και εκτός του χώρου του σπιτιού και για την ποιότητα των σχέσεων τους. Ο λόγος εδώ γίνεται, όταν το άγχος από δημιουργικό μετατρέπεται σε έντονο μέσω της εντολής ή του κανόνα του γονέα στο παιδί και διαπερνά τα πάντα στη ζωή του παιδιού. Το άγχος που βιώνει το παιδί μπορεί να εκδηλωθεί ψυχοσωματικά. Αυτές οι σωματικές διαταραχές όπως το βρογχικό άσθμα, το αλλεργικό συνάχι δεν περιορίζονται σε μια ηλικία ή στάδιο ανάπτυξης. Μια αναπτυξιακή φάση κατά την οποία εμφανίζεται συχνά είναι η σχολική ηλικία και αποτελεί την πιο συνηθισμένη αιτία απουσίας από το σχολείο. Πρόκειται για συμπτώματα που εμφανίζονται στο σώμα για να εκφράσουν με το μορφή της ασθένειας την αντίδραση σε συνθήκες που προκαλούν άγχος για το παιδί. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι δεν είναι διαταραχή αλλά μια αυθεντική μορφή αντίδρασης σε μια κρίση που βιώνει το παιδί και τα συμπτώματα λειτουργούν ως θεματοφύλακας της βιολογικής του μνήμης. Άγχος όπως αυτό της απόρριψης, της μη αποδοτικότητας στο σχολείο είναι μερικοί από τους παράγοντες που οδηγούν σε ψυχοσωματικά συμπτώματα. (Λένα Δασκαλοπούλου, 2005, σελ. 63).

Η θετική συμπεριφορά των γονέων και πως αυτό συμβάλλει στη διαμόρφωση υγιούς προσωπικότητας

Γι' αυτό λοιπόν οι γονείς μέσα στην οικογένεια πρέπει να αξιοποιήσουν αυτό το σύμπτωμα σαν καμπανάκι που θα τους κινητοποιήσει να συνάψουν άλλες σχέσεις με το παιδί, την ουσιαστικότερη επαφή και ένα πλησίασμα με μεγαλύτερη ουσία. Τότε ανασύρονται μέσα από στρεσογόνους παράγοντες της ζωής του παιδιού και οι πηγές χαράς και ευχαρίστησής του και όχι η απόρριψη του εαυτού του, μπορεί να καλλιεργηθεί το έδαφος για να βγουν στην επιφάνεια περιοχές δημιουργικότητας και χαρισμάτων του. Οι γονείς λοιπόν θα πρέπει να μην είναι αυταρχικοί και επιβλητικοί με τα παιδιά τους, να τα αποδέχονται και να τα αγαπούν ως είναι. Αν τα παιδιά νιώθουν την απόρριψη και την αμφισβήτηση της προσωπικότητάς τους από τους γονείς, πως μπορούν να εκτιμήσουν τον εαυτό τους, να εξελιχθούν και να γίνουν αυτόνομα; Πάντα θα ψάχνουν την επιβεβαίωση της ταυτότητάς τους και δε θα μπορούν να απεξαρτητοποιηθούν από τους γονείς τους ή πάντα θα προσπαθούν να ακουμπούν και να εξαρτώνται από τους άλλους (ανθρώπους ή ουσίες)

Καταλήγει λοιπόν κανείς στο συμπέρασμα πως η οικογένεια, όπως όλα τα κοινωνικά συστήματα, έχει βασικές ανάγκες. Οι ανάγκες αυτές είναι η αίσθηση αξίας, η αίσθηση υλικής ασφάλειας, η αίσθηση οικειότητας και σχέσης, αίσθηση ενοποιημένης δομής, αίσθηση ευθύνης, ανάγκη ύπαρξης προκλήσεων και ερεθισμάτων, αίσθηση χαράς και επιβεβαίωσης. Μία οικογένεια χρειάζεται επίσης μια μητέρα και έναν πατέρα που αναλαμβάνουν τη δέσμευση να έχουν μια υγιή σχέση και που είναι αρκετά ασφαλείς ώστε να αναθρέψουν τα παιδιά τους χωρίς να τα «μολύνουν». (John Bradshaw, 2000, σελ.56. «Έτσι λοιπόν για να' ναι λειτουργική μια οικογένεια και να μην οδηγήσει τα παιδιά της σε εξαρτησιογόνες συμπεριφορές θα πρέπει σε αυτήν να ισχύουν οι κάποιες βασικές αρχές.

Οι αρχές που θα πρέπει να ισχύουν στο οικογενειακό σύστημα για την αποφυγή εθιστικών συμπεριφορών

1. Η αρχή της σταθερότητας

Τα παιδιά και οι έφηβοι χρειάζονται σαφείς και σταθερές συναισθηματικές σχέσεις. Η σταθερότητα πετυχαίνεται με τα όρια και όχι με την τιμωρία. Όταν τα παιδιά νιώσουν την σταθερότητα προσανατολίζονται καλύτερα και άρα δεν κινδυνεύουν στο μέλλον να «μπλέξουν» με άλλους δρόμους π.χ. ναρκωτικά, αλκοόλ, κακές παρέες.

2. Η αρχή της πειθαρχίας

Κακό είναι να χαλούμε τα παιδιά μας με πολλά χάδια όσο και να τα στερούμε χάδια και αγάπη. Αν το παιδί έχει ανάγκη από αγάπη, όσο και από τον αέρα που αναπνέει, άλλο τόσο έχει και από πειθαρχία.

3. Η αρχή της ψυχραιμίας και των διακριτών ρόλων

- Θα πρέπει να είναι διακριτοί οι ρόλοι ανάμεσα στο παιδί και τους γονείς.
- Θα πρέπει οι γονείς να τονώνουν την υπευθυνότητα των παιδιών και να ενθαρρύνουν τα παιδιά στην ανάληψη ευθυνών.

4. Η αρχή της σύμφωνης γνώμης

- Να είναι κοινός ο τρόπος ανατροφής των παιδιών από την πλευρά και των δύο γονιών.

- Σαφή, απλά και κατανοητά όρια και κανόνες με τη συμμετοχή και των δύο γονέων.

5. Η αρχή της δίκαιης συνέπειας

- Επιβράβευση, ενίσχυση και αποδοκιμασία επιθυμητής συμπεριφοράς.
- Απόρριψη και καυτηριασμός των ανεπιθύμητων συμπεριφορών και αποφυγή οποιασδήποτε τιμωρίας.

Αληθινή αγάπη δεν είναι εκείνη που βγάζει από το δρόμο του παιδιού κάθε δυσκολία αλλά εκείνη που του μαθαίνει πώς να υπερνικά τις δυσκολίες!

6. Η αρχή του σεβασμού

- Σεβασμός των αναγκών των παιδιών και της δυναμικής της οικογένειας.

- Πλήρης κατανόηση και ενσυναίσθηση των παιδιών.
- 7. Η αρχή της διαφορετικότητας
- 8. Η αρχή της εμπιστοσύνης
- Φιλικό κλίμα
- Αμοιβαίος σεβασμός των ορίων από όλους και όχι ασυνέπεια οι γονείς πρέπει να μην είναι αδιάφοροι ούτε ανεκτικοί στα σφάλματα των παιδιών τους.» (Ειρήνα Τσαβάλα, 2005, κεφάλαιο Στοχασμοί και Αναστοχασμοί για την ανατροφή των παιδιών μας, σελ.195, 196, 197, 198, 199, 200, 201).

Κλείνοντας με το ρόλο της οικογένειας στην ανάπτυξη εξαρτησιογόνων συμπεριφορών, θα έλεγε κανείς πως ο ρόλος της είναι βαρυσήμαντος και πως αυτή ως πρώτο σύστημα στη ζωή του παιδιού βάζει τα θεμέλια για να μην αναπτύξει το παιδί αργότερα μια παραβατική συμπεριφορά όπως η φυγή από το σχολείο, η αλητεία αλλά και για να μην αναπτύξει συμπεριφορές που παρέκκλιναν από το κοινωνικά αποδεκτό και νόμιμο όπως είναι η εξάρτηση από τα ναρκωτικά, το αλκοόλ κλπ.

Ο ρόλος του σχολείου στην ανάπτυξη θετικών προτύπων

Ένας άλλος ρόλος εξίσου σημαντικός με αυτόν της οικογένειας είναι ο ρόλος του σχολείου και των εκπαιδευτικών ειδικότερα ο οποίος συμβάλλει πολλές φορές άθελά του στο να αντιμετωπίζει το παιδί ή στο να μην μπορεί να αντιμετωπίσει ανώδυνα κάποια προβλήματα επιβαρύνοντας την κατάστασή του. Η οικογένεια είπαμε ότι αποτελεί το βασικότερο κύτταρο της κοινωνίας, ενώ το σχολείο σμιλεύει την προσωπικότητα του παιδιού παράλληλα με τη γνώση και ενδυναμώνει την εμπιστοσύνη προς την κοινωνία. Η συνεργασία επομένως γονέων και εκπαιδευτικών είναι καθοριστική στην κοινωνικοποίηση και υγιή ανάπτυξη του παιδιού, ώστε να μην υιοθετήσει συμπεριφορές ασυνήθιστες, προβληματικές και εξαρτησιογόνες.

Όλοι οι άνθρωποι γονείς και εκπαιδευτικοί βιώνουμε καθημερινά μορφές βίας, επιθετικότητας. Άλλοτε πιο έντονες και πιο ισχυρές και άλλοτε πιο ήπιες έως αδιάφορες. Στο χώρο της σχολικής κοινότητας η επιθετικότητα επιμερίζεται σε σχολικό εκφοβισμό και σε σχολική θυματοποίηση. Σχολικός εκφοβισμός (bullying) είναι ό,τι προκαλεί ψυχικό και σωματικό εξευτελισμό, παρενόχληση, επιβολή σε ένα ή περισσότερα παιδιά από ένα ή περισσότερα παιδιά στο χώρο του σχολείου. Σε τέτοιου είδους συμβάντα τα παιδιά ακούσια και ασυνείδητα παίρνουν ρόλους και πράττουν με βάση αυτούς.

Τα αίτια του εκφοβισμού μπορεί να είναι είτε βιολογικά είτε περιβαλλοντικά (δηλαδή ματαίωση και διάψευση προσδοκιών ατόμου). Πιο αναλυτικά, μπορεί ένα παιδί να είναι εκτεθειμένο στη βία είτε γιατί το τιμωρούν, είτε γιατί ζει συνεχώς συγκρουσιακές καταστάσεις μέσα στο σπίτι του κ.λπ. Από την πλευρά της οικογένειας το καλύτερο αντίδοτο είναι ένα στοργικό και ανεκτικό περιβάλλον ενώ το σχολείο από την άλλη πρέπει να καλλιεργήσει στα παιδιά την ικανότητα διαχείρισης των συγκρούσεων και την ενδυνάμωση του αυτοελέγχου. Η αλήθεια είναι ότι όταν το παιδί θυματοποιείται, μαθαίνει να παίρνει αυτό το ρόλο του θύματος και τελικά στο μέλλον μπορεί από μόνο του να δημιουργήσει τέτοιες καταστάσεις στις οποίες και πάλι θα είναι εξαρτημένο από κάποιον άλλον ή από κάποια ουσία. Μέσα του δημιουργούνται οι συνθήκες εκείνες που το στρέφουν σε μια στάση εξαρτησιογόνου συμπεριφοράς (Ζώτα Δώρα φιλόλογος – ψυχολόγος, Σχολικός εκφοβισμός στην προσχολική ηλικία από το βιβλίο. Η ψυχική υγεία των παιδιών στην κοινωνία της κρίσης, 2005, σελ.99, 100, 101, 102).

Εδώ λοιπόν έρχεται να καλύψει το χάσμα ο ρόλος των εκπαιδευτικών.

Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην θετική ψυχολογία – ενδυνάμωση και στην ανάπτυξη μηχανισμών άμυνας σε εξαρτησιογόνες συμπεριφορές.

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει:

- να μεταχειρίζονται το επιθετικό παιδί σαν κοινωνικά ίσο με αυτούς, να συζητούν μαζί του και να το ακούν προσεκτικά

- να χρησιμοποιούν λογικά επιχειρήματα αντί για την παραδοσιακή τιμωρία
- να αποδίδουν ενθάρρυνση και έπαινο σε κάθε στάδιο που το παιδί αποδίδει.

Πάντως είναι βέβαιο ότι η σοβαρότητα του σχολικού εκφοβισμού καθίσταται το γεγονός και η αιτία που οδηγεί τα παιδιά σε προβλήματα ψυχικής υγείας κατά την παιδική ηλικία, τα οποία κατά την ενήλικη ζωή μετατρέπονται σε ψυχιατρικές διαταραχές (Kim – Cohen et al, 2003, Prior juvenile diagnoses in adults with mental disorder: Archives of General Psychiatry, 60, 709-717). Ο σχολικός εκφοβισμός, η κατάθλιψη και οι αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές π.χ. απόπειρες αυτοκτονίας, εξαρτήσεις από παράνομες ουσίες κ.λπ. συνδέονται άμεσα. Ο εκφοβισμός σχετίζεται με αυξημένη ψυχική αδιαφορία (distress) και άλλες αρνητικές συνέπειες, όπως αισθήματα παγίδευσης, ηττοπάθειας, απελπισίας, ταπεινώσης τα οποία οδηγούν στην κατάθλιψη και την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά. Μάλιστα η εμμένουσα κατάθλιψη επιδρά ως διαμεσολαβητικός παράγοντας μεταξύ του θύματος στην παιδική ηλικία και της ενήλικης αυτοκαταστροφικότητας.

Αισθήματα παγίδευσης, ματαιώσης, μειωμένης αίσθησης του ανήκειν και αυτοαντίληψης του εαυτού ως βάρος, αναγνωρίζονται ως παράγοντας αυτοκτονικής συμπεριφοράς (O' Connor, 2011, Van Orden et al, 2010). Η μειωμένη αποτελεσματικότητα επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων αποτελεί κοινή συνιστώσα των εφήβων που αυτοτραυματίζονται, αλλά δεν είναι σαφές σε ποιόν βαθμό αυτά τα ελλείμματα συγχέονται και διαμεσολαβούν την ύπαρξη κατάθλιψης (Speckens & Hawton, 2005, Social problem – solving in adolescents with suicidal behavior: a systematic review, Suicide Life Threat behavior, 35, 365-387). Προς επίρρωση των παραπάνω οι Sourander και συνεργάτες του ανέφεραν σε προοπτική τους έρευνα ότι αγόρια που είχαν θυματοποιηθεί επανειλημμένα στην ηλικία των 8 ετών ήταν περισσότερο πιθανό συγκριτικά με τους μη θυματοποιημένους συνομηλίκους τους να εκδηλώσουν αντικοινωνική συμπεριφορά, κατάχρηση ουσιών, κατάθλιψη και αγχώδεις διαταραχές μετά από 15 έτη (Στέφανος Κούτρας, 2005, σελ.108).

Σε μια τέτοια κατάσταση ο ρόλος και η συμβολή της εκπαίδευσης αναδεικνύονται πρωταρχικά. Με δεδομένο ότι οι στάσεις και οι αντιλήψεις σχηματοποιούνται στα παιδιά σε πολύ μικρή ηλικία, γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η προσχολική ηλικία αλλά και οι (πρώτες) τάξεις του Δημοτικού σχολείου αποτελούν το θεμέλιο λίθο της εξέλιξης της προσωπικότητας του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμορφώσουν τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών επηρεάζοντας καθοριστικά την ποιότητα της σχολικής ζωής. Τα σχολεία μπορούν να αντιμετωπίσουν την βία και να προωθήσουν την αρμονική συμβίωση ως εξής: ενδυναμώνοντας την δημοκρατική συμμετοχή των μαθητών, προάγοντας κοινωνικές δεξιότητες.

Πέρα όμως από το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού που μπορεί να οδηγήσει σε υιοθέτηση παραβατικών συμπεριφορών από τα παιδιά και εν τέλει εξαρτησιογόνων, το ίδιο σχολείο που αποτελεί έναν καθοριστικό φορέα κοινωνικοποίησης του παιδιού, θα πρέπει να μπορέσει κανείς να δει τι είναι και τι μπορεί ή δεν πρέπει να επιτρέπει. Το σχολείο είναι ένας χώρος που το παιδί αναπτύσσεται και ολοκληρώνεται ως άτομο και ως μελλοντικός πολίτης, διαμορφώνει και παγώνει στάσεις, ενστερνίζεται αξίες και κατακτά γνώσεις. Επομένως το σχολείο συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού γνωστικά, κοινωνικά, συναισθηματικά συμβάλλοντας με τον τρόπο του στη διαμόρφωση στάσεων, στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, στη διαμόρφωση και διάπλαση χαρακτήρα. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι εξίσου καθοριστικός, καθώς αυτοί είναι που αφουγκράζονται τις επιθυμίες, μούν τους μαθητές στα μονοπάτια της γνώσης, καθοδηγούν και συμβουλεύουν, συζητούν, παρέχουν κίνητρα και ευκαιρίες για δημιουργικότητα, λήψη απόφασης και δράσης, κινητοποιούν δυνάμεις μεριμνώντας όχι μόνο για τη μετάδοση γνώσεων αλλά και για την υιοθέτηση θετικών στάσεων, ώστε οι μαθητές τους να καταστούν ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες με αξίες και όραμα (Αθηνά Ντούλα, 2005, σελ.156 «Η Ψυχική Υγεία των παιδιών στην κοινωνία της κρίσης»).

Από όλα αυτά αντιλαμβάνεται κανείς πως οι εκπαιδευτικοί έχουν αναλάβει συγκεκριμένο έργο και ότι το σχολείο επιδρά στη νοητική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου. Επίσης διευκολύνει ή τουλάχιστον θα έπρεπε να διευκολύνει την ανεξαρτητοποίηση των νέων από τους γονείς, απομυθοποιεί το σπιτικό χώρο και εξασθενεί το μονοπώλιο των γονέων σχετικά με την πανσοφία και αλάθητό τους. (Κογκούλης Ιωάννης, 2004, σελ.121)

Με βάση τον σκοπό του σχολείου που είναι η αγωγή, αυτό καλείται να συμβάλλει στη μόρφωση του ανεξάρτητου παιδιού και εφήβου και όχι εξαρτημένου ατόμου με συμπεριφορές εξαρτησιογόνες και το οποίο να έχει αναπτύξει το αίσθημα ευθύνης. Το σχολείο πρέπει να εγγυηθεί μια ευχάριστη και υπεύθυνη σχολική ζωή στο μαθητή, η οποία θα επηρεάσει την ευρύτερη κοινωνική ζωή του παιδιού και του εφήβου. Η σχολική κοινότητα μπορεί να γίνει χώρος όπου το κάθε μέλος της θα αισθάνεται ελεύθερο, θα εκφράζει αυτό που νιώθει, ζει και σκέφτεται. Η προσπάθεια των υπεύθυνων έγκειται στο να βοηθήσουν τα παιδιά να μη φοβούνται να εκφραστούν από φόβο μήπως παρεξηγηθούν. Το σχολείο έχοντας δυναμικό χαρακτήρα και όντας προϊόν συνεργασίας και ενότητας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας, συμβάλλει στην ένταση και την υπευθυνότητα των μελών του. Παρά τις δυσκολίες του εκπαιδευτικού έργου, το σχολείο καλείται να συμβάλλει στην ανύψωση της ποιότητας ζωής και να τεθεί στην υπηρεσία ενός κόσμου πιο δίκαιου και ανθρώπινου. Ο εφοδιασμός των μαθητών με στοιχεία παραγωγικά, η εκτέλεση της ευαισθησίας τους, ο εξευγενισμός τους, απόκτηση κριτικού πνεύματος, η αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια είναι ευχολόγιο αφού όλα αυτά δεν είναι δυνατό να επιτευχθούν με την από μέρους των μαθητών απλή συσσώρευση γνώσεων (Κογκούλης Ιωάννης, 2004, σελ.122, 123).

Παράγοντες και στοιχεία επιβάρυνσης της ψυχολογίας

Στις μέρες μας ο υπερβολικός όγκος των μαθημάτων προκαλεί ένταση και άγχος στα παιδιά αφού η σχολική ζωή δεν δίνει μόνο χαρές και ικανοποιήσεις αλλά προβάλλει απαιτήσεις, θέτει κανόνες. Μερικές από τις συνηθισμένες πηγές άγχους είναι η αλλαγή σχολείου ή δασκάλου, οι δυσκολίες στη μάθηση, τα προβλήματα στη σχέση με το δάσκαλο ή τους συμμαθητές, οι υπερβολικές πιέσεις και προσδοκίες των γονέων για καλή επίδοση. Ανεξάρτητα από το πόσο μεγάλες και πραγματικές ή ασήμαντες είναι οι παραπάνω δυσκολίες, μπορούν να δημιουργήσουν πολλές «κρίσεις» και προβλήματα στους μαθητές, εφόσον εκείνο που έχει σημασία για το κάθε παιδί είναι ο εντελώς προσωπικός τρόπος με τον οποίο το ίδιο αντιλαμβάνεται και βιώνει τις διάφορες καταστάσεις. Έτσι όλοι σχεδόν οι γονείς έχουν κάποια στιγμή βρεθεί αντιμέτωποι με την απροθυμία ή και την όρκιση του παιδιού να πάει στα κρυφά στο σχολείο η οποία αργότερα γίνεται απουσίες «σκασιαρχείο». Συνήθως τέτοιες εκδηλώσεις υπάρχουν σε παιδιά των οποίων οι γονείς συμβιώνουν με πολλά προβλήματα και έντονους καυγάδες, παιδιά με υπερπροστατευτικούς γονείς, παιδιά που άλλαξαν πρόσφατα τόπο διαμονής, ή σχολείο ή δάσκαλο. Όταν το παιδί δεν θέλει να πάει στο σχολείο, κάνει απουσίες αδικαιολόγητες αυτό αποτελεί ένδειξη ότι βιώνει κάποιο συναισθηματικό κενό το οποίο θέλει να αναπληρώσει με άλλο τρόπο. Σε τέτοιες περιπτώσεις το σχολείο, οι εκπαιδευτικοί τι θα πρέπει να κάνουν;

Ο ρόλος του σχολείου και των εκπαιδευτικών - κατευθυντήριες μέθοδοι

Καταρχήν οι εκπαιδευτικοί σήμερα καλούνται να αντιμετωπίσουν και να διαχειριστούν παιδαγωγικά όλες τις κοινωνικές και οικογενειακές δυσλειτουργίες που βιώνει σε καθημερινή βάση ο σημερινός μαθητής, οι συνέπειες των οποίων είναι δύσκολα διαχειρίσιμες. Το γεγονός αυτό επιφορτίζει τους εκπαιδευτικούς με επιπλέον παιδαγωγικές, ανθρωπιστικές και κοινωνικές ευθύνες (επίδειξη κατανόησης, συμπαράστασης, βοήθειας) και προβλήματα. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να αναπτύξουν βαθύτερες σχέσεις με τους μαθητές. Θα πρέπει να αποδέχονται το κάθε παιδί – μαθητή ως αυτό που είναι για να μπορεί να νιώθει και αυτό άνετα, ασφαλής και απαλλαγμένος από τη ανάγκη να προσπαθεί να αποδείξει την αξία του.

Επίσης θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να έχουν τη δυνατότητα να εστιάζουν στα δυνατά σημεία των παιδιών, να αποδέχονται τα συναισθήματα τους. Ο κάθε δάσκαλος/καθηγητής πρέπει να αφιερώνει χρόνο στα παιδιά και στην ανάπτυξη των ενδιαφερόντων τους. Επιπλέον θα πρέπει οι δάσκαλοι/καθηγητές να αναλύουν κάθε φορά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τα παιδιά/μαθητές λένε ΔΕΝ ΜΠΟΡΩ. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η ύπαρξη ουσιαστικής επικοινωνίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα σε όλη τη διαδικασία ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης του παιδιού/μαθητή. «Επικοινωνιών» ουσιαστικά, σημαίνει ότι η σχέση γονέα/εκπαιδευτικού-μαθητή χαρακτηρίζεται από τη διάθεση να κατανοήσει ο ένας τη θέση του άλλου, δηλαδή:

- α. να ενθαρρύνει το παιδί ώστε να μιλά για τον εαυτό του αντί για τους άλλους.
- β. να αποφεύγεται η χρήση προτάσεων που περνούν αντιφατικά μηνύματα στα παιδιά.
- γ. να δίνεται έμφαση στη συμπεριφορά και όχι στο άτομο που την ανέπτυξε.

δ. ο εκπαιδευτικός/γονέας να ενημερώνει το παιδί/μαθητή σχετικά με τη βελτίωση της συμπεριφοράς του ή την ανάπτυξη των ικανοτήτων του (Βίκυ Σίμου, 2012, σελ. 202, 203, 204)

Ο Αριστοτέλης, ο μεγαλύτερος στοχαστής, φιλόσοφος και θεμελιωτής πολλών επιστημών της αρχαιότητας με τη λέξη «ευδαιμονία» όπως την ανέλυσε στις φιλοσοφικές του μελέτες απέδιδε προφανώς ό,τι και ο όρος «ποιότητα ζωής» δηλαδή το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων (υγεία, οικογενειακή κατάσταση, περιβάλλον, κοινωνία) που επηρεάζουν την ανάπτυξη και την εξέλιξη των ατόμων καθώς και των κοινωνιών. Η καλή ποιότητα ζωής είναι το ζητούμενο αποτέλεσμα για κάθε ένα παιδί και είναι αυτό που η κοινωνία θέλει για όλα τα παιδιά. (Dickinson et al).

Το σχολείο όπως και η οικογένεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην υγεία των μαθητών. Η έλλειψη συνδέσμου με το σχολείο και το αρνητικό ψυχολογικό κλίμα συνδέονται με τη χρήση ουσιών (Resnick, Harriw + Blum, 1993). Αντίθετα, η θετική σύνδεση με το σχολείο αποτελεί προστατευτικό παράγοντα ενάντια στην εμφάνιση προβληματικών συμπεριφορών αυξάνοντας τα συναισθήματα κατανόησης και ενσυναίσθησης, μειώνοντας την ένταση μεταξύ των ομάδων και αναπτύσσοντας θετικά αισθήματα απέναντι στους άλλους και στα άτομα που προέρχονται από διαφορετικές «εθνικές ομάδες». Το σχολείο οφείλει συνεπώς να αναπτύσσει δράσεις, οι οποίες να στοχεύουν στην προαγωγή και την προάσπιση της υγείας των παιδιών. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, η ΟΥΝΕΣΚΟ, το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο ΟΗΕ πιστοποιούν το ρόλο του σχολείου και την ανάγκη για καλή υγεία των μαθητών, γ' αυτό έχουν αναπτύξει προγράμματα και έχουν ενισχύσει άλλα προκειμένου να προωθήσουν την Αγωγή Υγείας στο χώρο της εκπαίδευσης.

Τα καινοτόμα προγράμματα αγωγής υγείας που εφαρμόζονται εντάσσονται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο σπουδών κάθε χώρας διότι πιστεύεται ότι η διασφάλιση της ψυχικής και κοινωνικής υγείας των παιδιών δεν μπορεί να επαφίεται σε τυχαίους παράγοντες που οδηγούν στη λεγόμενη άτυπη μάθηση. Αντίθετα, χρειάζεται να αποτελέσει και «αντικείμενο μεθοδευμένης και σκόπιμης αγωγής». Αναφορικά με την καλλιέργεια δεξιοτήτων, συμπεριφοράς ή κοινωνικών δεξιοτήτων, οι έρευνες έχουν αναδείξει σημαντική βελτίωση τόσο των παιδιών όσο και των γονέων τους σε προσωπικές και κοινωνικο-συναισθηματικές αξίες καθώς και στην ακαδημαϊκή επίδοση, την επικοινωνιακή ικανότητα και τη μείωση της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών. Βελτίωση παρουσιάστηκε και στον τρόπο με τον οποίο οι γονείς αντιμετώπισαν τα παιδιά με παραβατική συμπεριφορά ή που έκαναν χρήση ουσιών κ.λπ. (Στέφανος Κούτρας, 2005, σελ. 164, 165, 166, 167).

Η κοινότητα και η συμβολή της στην ανάπτυξη ή όχι εξαρτησιογόνων συμπεριφορών

Πέρα όμως από το σχολείο και την οικογένεια, η κοινότητα είναι άλλη μια παράμετρος που μπορεί να συμβάλει ή όχι στην ανάπτυξη εξαρτησιογόνων συμπεριφορών. Στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα ανακύπτουν ολοένα και πιο συχνά προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών που σχετίζονται με τη «λειτουργική επικοινωνία» των τριών παραπάνω διακριτών αλλά ταυτόχρονα και αλληλοεξαρτημένων συστημάτων. Τα συστήματα αυτά βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους και είναι ανοιχτά δηλαδή η συμπεριφορά ενός

ανοιχτού συστήματος όπως το σχολείο, η οικογένεια, η κοινότητα επηρεάζει και επηρεάζεται από την συμπεριφορά των υπολοίπων συστημάτων με τα οποία βρίσκεται σε συνεχή αλληλεξάρτηση. Το κοινωνικό υπερσύστημα αλληλεπιδρά δυναμικά με τα συστήματα της οικογένειας, του σχολείου, της κοινότητας, τα οποία υπέχουν θέση υποσυστήματος ως προς το κοινωνικό υπερσύστημα με την έννοια ότι τελούν υπό άμεση εξάρτηση από αυτό. Πράγματι, η κοινωνία μέσα από τις δομές που διαθέτει και μέσα από «την κουλτούρα» και τις αξίες που παράγει ή αποδέχεται, επηρεάζει καθοριστικά την οικογένεια αλλά και την τοπική κοινότητα μέσα στην οποία η οικογένεια υπάρχει και δραστηριοποιείται. Παράλληλα η κοινωνία μέσα από τα θεσμικά της όργανα προσδιορίζει τον σκοπό και τη λειτουργία του σχολείου, εντάσσοντάς το σε μια πολυεπίπεδη ιεραρχική δομή.

Ο μαθητής υφίσταται την αντίστοιχη αλληλεπίδραση από τρεις διαφορετικούς διαύλους.:

- από το οικογενειακό περιβάλλον (άτυπη εκπαίδευση)
- από το σχολικό σύστημα (τυπική εκπαίδευση)
- από την τοπική κοινότητα (πρόσωπα, σύλλογοι, οργανώσεις, φορείς που διαθέτει).

Όπως διαφάνηκε και παραπάνω είναι φανερό σήμερα στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες η πίεση που ασκείται στα παιδιά για να μάθουν περισσότερα στο σχολείο και όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των γονέων εστιάζεται στη σχολική επιτυχία. Μέσα σε αυτό το κλίμα έχει «εξασθενήσει» η παιδαγωγική συνιστώσα της λειτουργίας του σχολείου που υποστηρίζει επιπλέον και συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες και η οποία δείχνει «ατροφική» σε σχέση με την «υπερτροφική» και εναγωνία φροντίδα για γνώση. Από την άλλη πλευρά η κοινότητα που εννοείται ότι είναι κάτι πολύ μικρότερο από την κοινωνία, κάτι περισσότερο «δεμένο», κάτι στο οποίο η παράδοση και οι ηθικές αξίες έχουν προτεραιότητα και όπου η προσωπική δέσμευση είναι πολύ πιο σημαντική από τους απρόσωπους μηχανισμούς της κοινωνίας, ασκεί και αυτή την επίδρασή της στην ανάπτυξη εξαρτησιογόνων συμπεριφορών. Σύμφωνα με τον Natorp, ο άνθρωπος αποκτά υπόσταση, διαμορφώνεται, καταξιώνεται και ολοκληρώνεται μόνο μέσα στην κοινότητα και από τη συνεχή αλληλεπιδραστική του σχέση με αυτήν. Άτομο και κοινότητα θα πρέπει κατά τον Natorp, να θεωρούνται ως μια οντότητα σε στενή αλληλεξάρτηση κατά τρόπο που η συνειδητοποιημένη κοινότητα να σημαίνει ταυτόχρονα και συνειδητοποιημένη ατομικότητα. Με αυτή τη λογική είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας ισχυρής αίσθησης «κοινοτισμού» μέσα από ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα την ενθαρρύνει και θα την καλλιεργεί, στηριζόμενο στην ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος και των κωδικών επικοινωνίας. Η πολυδιάστατη αλληλεπίδραση του ατόμου με την κοινότητα επιτυγχάνεται μέσα από την εκπαίδευσή του η οποία θα πρέπει να λαμβάνει χώρα σε τρία διαφορετικά περιβάλλοντα: μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο και στη διαδικασία της διαρκούς αυτομόρφωσης των ενηλίκων (Ηρώ Μυλωνάκη-Κεκέ, 2006, σελ. 21, 22, 23, 38).

Αν λοιπόν η κοινότητα είναι αδιάφορη στο να προάγει προγράμματα επιμόρφωση σε γονείς, εκπαιδευτικούς, αν δεν ενδιαφέρεται πραγματικά για την υγεία και την ασφάλεια των ανθρώπων οι οποίοι διαβιών σε αυτή, αν τελικά πρόκειται για μια κοινότητα με παθογένειες, αυτή η έλλειψη και ο μαρασμός περνάει μέσα στις στάσεις και στις συμπεριφορές των ατόμων που ζουν σε αυτή. Για να μην οξύνεται το πρόβλημα της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων αλλά και της εμπλοκής τους με τον κόσμο των εξαρτήσεων θα πρέπει να υπάρχει σίγουρα πνεύμα συνεργασίας μεταξύ οικογένειας – σχολείου και κοινότητας.

Ένας μεγάλος αριθμός από έρευνες εστιάζει το ενδιαφέρον ιδιαίτερα σε ζητήματα που σχετίζονται με τη σχολική επιτυχία και την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής. Από τις σχετικές έρευνες (βλ. Coulombe 1995, Epstein 1985, Hseer 1989, Hoover – Dempsey et al 2005) αποδεικνύεται ότι η ουσιαστική συμμετοχή της οικογένειας στη σχολική εκπαίδευση των παιδιών, το ισχυρό σχολείο και η ευαισθητοποιημένη κοινότητα είναι παράμετροι συμπληρωματικές και αλληλοενισχυόμενες σε σχέση με τη σχολική επιτυχία για την πλειονότητα των παιδιών (Ηρώ Μυλωνάκη-Κεκέ, 2006, σελ.44).

Το σχολείο πολλές φορές προκειμένου να εκπληρώσει το έργο του αναζητά πρόσθετους πόρους από την κοινότητα. Η κοινότητα με τα θεσμικά της όργανα, τους φορείς και τις οργανώσεις της ακόμη και τις άτυπες ομάδες πολιτών μπορεί να υποστηρίξει τόσο τις οικογένειες των μαθητών όσο και το σχολείο ώστε και να αναπτυχθεί το ανθρώπινο κεφάλαιο. Αυτό σημαίνει κυρίως σε περιπτώσεις που υπάρχει προβληματική συμπεριφορά κάποιων παιδιών στο σχολείο να μπορεί η κοινότητα με δικούς της πόρους ώστε να γίνονται σε αυτά τα παιδιά μαθήματα από ψυχολόγους για να μπορούν να διαχειρίζονται το θυμό τους και την έντασή τους, την επιθετικότητά τους κ.λπ.

Συμπεράσματα

Καταλήγοντας και κλείνοντας όλο αυτό τον κύκλο των παραμέτρων δηλαδή (οικογένεια, σχολείο, κοινότητα) οι οποίες οδηγούν πολλές φορές με τη λειτουργία τους και τον τρόπο με τον οποίο αντανακλούν τα μηνύματά τους στα παιδιά συμπεραίνει τα εξής:

Καταρχήν η οικογένεια η οποία αποτελεί το πρώτο σύστημα μέσα στο οποίο το άτομο αναπτύσσεται και διαμορφώνει το προφίλ του είναι αυτή η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για να χτιστεί η προσωπικότητα και η στάση – η συμπεριφορά ενός ατόμου. Μια οικογένεια που δίνει απλόχερα συναισθήματα αποδοχής, αναγνωριστικής υποστήριξης και αγάπης είναι πιθανό να οδηγήσει ένα παιδί ν' αποκτήσει αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση χωρίς έτσι να καταλήγει να δημιουργεί μέσα του έναν ψεύτικο εαυτό μέσω της χρήσεως παράνομων ουσιών ή μέσω γενικότερα συμπεριφορών εξαρτησιογόνων. Κατά δεύτερον το σχολείο μέσω του οποίου το άτομο κοινωνικοποιείται, αυτονομείται και αναπτύσσει τις δεξιότητές του έχει σημαντική ευθύνη για το πώς ένα παιδί μπορεί να το επιθυμεί ή να το αποφεύγει. Αυτό βέβαια όπως ειπώθηκε είναι θέμα τόσο του εκπαιδευτικού όσο και του εκπαιδευτικού γενικότερα συστήματος, το οποίο δυστυχώς παρέχει στις μέρες μας την υπερβολική γνώση και πληροφόρηση και δεν ασχολείται ιδιαίτερα με την ψυχολογία και τη θετική προσέγγιση που πρέπει να έχουν οι μαθητές μέσα από ψυχαγωγικό μάθημα – μάθημα παιχνίδι κ.λπ. Τέλος η κοινότητα μέσα στην οποία αναπτύσσεται και μεγαλώνει ο κάθε άνθρωπος ασκεί μεγάλη επιρροή όσον αφορά την στάση που αυτό θα διαμορφώσει αργότερα στη ζωή. Το συμπέρασμα είναι πως μόνο αν υπάρχει υγιής λειτουργία στην οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα η ανάπτυξη εξαρτησιογόνων συμπεριφορών είναι σχεδόν απίθανη και αντίθετα πολύ πιθανή αν έστω και ένα από αυτά τα συστήματα δυσλειτουργούν.

Αναφορές

- Bradshaw J., 2000, *Η οικογένεια*, εκδόσεις ΔΙΟΠΤΡΑ, Αθήνα
- Kim-Cohen et al, 2003, Prior Juvenile Diagnoses Adults with Mental Disorder: Archives of general Psychiatry, 60, 709-717.
- Κογκούλης Ι., 2004, *Η σχολική τάξη ως κοινωνική ομάδα και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*, εκδ.οίκος αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Αθήνα
- Κούτρας Στ., 2005, *Ψυχική Υγεία των παιδιών στην Κοινωνία της Κρίσης. Ο ρόλος των γονέων και των εκπαιδευτικών*. Εκδόσεις Ταξιδευτής, Αθήνα.
- Μυλωνάκη-Κεκέ Η., 2006, *Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις στην επικοινωνία σχολείου, οικογένειας, κοινότητας*. εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα.
- Σίμου Β., 2012 *Αξίζω (αυτοεκτίμηση + σχολική ηλικία)*, εκδόσεις Καλεντης, Αθήνα.